

Наташа Најденова – Левиќ
Република Северна Македонија

МЕРОДАВНО ПРАВО ЗА ПРИЗНАВАЊЕ НА БРАКОВИ СКЛУЧЕНИ ВО СТРАНСТВО

АПСТРАКТ: Определувањето на меродавното право значи да се утврди правото на која држава ќе се примени за да се реши некој приватно-правен однос со странски елемент. Судот или друг орган кој го применува странското право треба да го примени на начин како што тоа би го сторил судот или другиот соодветен орган на земјата чие е тоа право. Во споредбеното право право широко е прифатено правилото *lex loci celebrationis*, тоа важи како основно правило и за признавање на браковите склучени во странство. Сепак, некои држави предвидуваат и дополнителни, алтернативни правила во поглед на признавањето на странските бракови. Решенијата за определување на меродавното право за признавање на браковите склучени во странство во споредбеното право, како и во позитивното право во нашата држава, ќе бидат предмет на разгледување во овој труд.

КЛУЧНИ ЗБОРОВИ: меродавно право примена на странско право правило *lex loci celebrationis* дополнителни правила признавање на странски бракови

APPLICABLE LAW FOR RECOGNITION OF MARRIAGES CONCLUDED ABROAD

ABSTRACT: Determining the applicable law means determining the law of which country will be applied to resolve a private legal relationship with a foreign element. The court or other body applying a foreign law should apply it in the same way as the court or other appropriate body of the country whose law it is. In comparative law, the rule *lex loci celebrationis* is widely accepted, it is also valid as a basic rule for the recognition of marriages concluded abroad. However, some countries also provide additional, alternative rules regarding the recognition of foreign marriages. The solutions for determining the applicable law for the recognition of marriages concluded abroad in comparative law, as well as in the positive law of our country, will be the subject of consideration in this paper.

KEY WORDS: applicable law application of foreign law the rule *lex loci celebrationis* additional rules for recognition of marriages concluded abroad

ВОВЕД

Определувањето на меродавното право значи да се утврди правото на која држава ќе се примени за да се реши некој приватно-правен однос со странски елемент.

Судот или друг орган кој го применува странското право треба да го примени на начин како што тоа би го сторил судот или другиот соодветен орган на земјата чие е тоа право.¹

Бракот е институција која е под посебна заштита на државата. И затоа државата пропишува услови, материјални и формални, кои имаат за цел да ги

¹ Проф. д-р Кирил Чавдар, Правен лексикон на трговското и граѓанското право, Агенција АКАДЕМИК-Скопје, Скопје, 2004, стр.544-545.

елиминираат оние бракови кои не одговараат на сфаќањата на конкретната заедница.

Овие разлики ја условуваат неопходноста од постоење на колизионите норми. Секоја држава создава сопствени колизионни норми, кои упатуваат на меродавното право според кое се определуваат условите за секое лице кое сака да склучи брак.

Поради тоа, во односите со странски елемент, се поставува прашањето како државите ќе постапат кога пред нивните органи ќе се постави прашањето за признавање на брак кој е склучен во странство, според условите кои се предвидени во позитивното право на таа држава.

Разликите во решенијата на државите за признавање на браковите склучени во странство ќе бидат предмет на разгледување на овој труд.

2. МЕРОДАВНО ПРАВО ЗА ПРИЗНАВАЊЕ НА БРАКОВИ КОИ СЕ СКЛУЧЕНИ ВО СТРАНСТВО

Идните брачни партнери ако одлучат да склучат брак во странство (пред орган на странска држава), тоа по правило, ќе мораат да го направат во форма која е пропишана во таа држава, како место на склучување на бракот.

Без разлика дали во конкретната држава во која сакаат да склучат брак, како правно обврзувачка се јавува верската форма на брак, граѓанската форма или пак, постои можност да се одлучат за една од тие две форми, во секоја од овие ситуации нивниот брак ќе биде полноважен во државата во која е склучен.

Меѓутоа, се поставува прашање, кое во практиката е многу важно, дали браковите склучени во странство ќе бидат полноважни и надвор од тие држави, и тоа во прв ред во државите чии државјани се брачните партнери.

Склучувањето на брак со странски елемент поставува пред секој законодавец две барања: 1) да го определи меродавното право за формата на браковите кои ги склучуваат домашен и странски државјанин, или странски државјани помеѓу себе, на домашна територија и пред домашни органи (странски елемент во субјектот-домашни бракови), и 2) да се изјасни за признавањето на браковите кои ги склучуваат домашните државјани со странски државјани или странски државјани помеѓу себе пред странски органи (странски елемент во правата и обврските- странски бракови).

Второто прашање во меѓународното приватно право се појавува како проблем на признавање на странските бракови, односно како прашање на меродавното право за признавање на странските бракови. Овде станува збор само за признавањето на формалната полноважност на браковите.²

Државите обично имаат исти колизионни решенија за формата на браковите со странски елемент и во случаите во кои странскиот елемент се појавува во субјектот (домашни бракови) и за оние кои за странство се поврзуваат преку правата и обврските (странски бракови). Само помал број на законодавства содржат посебни колизионни решенија во поглед на признавањето на странските бракови.³

2 Varadi Tibor, Bernadet Bordaš, Gašo Knežević, Vladimir Pavić, Međunarodno privatno pravo, deveto izdanje, Beograd, 2007, стр.297.

3 Bordaš Bernadet, Porodičnopravni odnosi u međunarodnom privatnom pravu, Forum-Novi Sad, 2000, стр.59.

2.1. Исти колизиони норми за формата на домашните бракови и за признавање на странските бракови

2.1.1. *Lex loci celebrationis* како императивно правило

Меродавното право за признавање на браковите склучени во странство, се определува согласно со максимата дека “бракот кој е полноважен во местото на склучување, полноважен е секаде”.

Со оглед дека во споредбеното право право широко е прифатено правилото *lex loci celebrationis*, тоа важи како основно правило и за признавање на браковите склучени во странство.

Државите кои правото на местото на склучување на бракот го предвидуваат како основно и единствено правило за определување на меродавното право за формата на бракот со странски елемент, го применуваат ова решение и во случаите на признавање на странските бракови. За двете ситуации важи истата колизиона норма, а разликата е во улогата на домашниот орган.

Во домашните бракови надлежниот орган учествува во постапката на склучување на браковите и при тоа постапува на начин кој е предвиден во домашното право. Во случајот на странските бракови, надлежниот орган треба да се изјасни за правниот однос кој настанал во странство и врз основа на правото кое е меродавно според домашната колизиона норма, да го признае бракот за полноважен или да одбие да го признае, со сите последици кои произлегуваат од таквата ситуација.⁴ Вакво решение постои, на пример, во законодавството на Буркина Фасо, Унгарија, Парагвај, Романија.⁵

Податокот за склучување на брак на македонски државјанин во странство се запишува во матичните книги што се водат во дипломатско-конзуларното претставништво на Република Северна Македонија во странство или во матичните книги што се водат на територијата на Република Северна Македонија, врз основа на извод од матичната евиденција на соодветниот орган во странство.⁶ Изводот го поднесува странката, ако со меѓународен договор не е предвидено поинаку. По исклучок, кога странката не можела да прибави извод, запишувањето на податокот во матичната книга се врши со решение донесено врз основа на доказите што ги приложува странката.

Кога податокот за склучување на брак на македонски државјанин во странство се запишува во матична книга што се води во Република Северна Македонија, запишувањето се врши во матична книга на венчани која се води за местото во кое последно живеалиште имале двата или едниот брачен другар.⁷

Доколку доследно се спроведува широко прифатеното правило *lex loci celebrationis* во споредбеното право, како основно правило и за признавање на браковите склучени во странство, тогаш треба да бидат признаени сите бракови

⁴ Varadi Tibor, Bernadet Bordaš, Gašo Knežević, Vladimir Pavić, цит.д., стр.297.

⁵ Член 1023 од Законикот за лицата и семејството на Буркина Фасо: “За формата на бракот меродавно е правото на местото на склучување”; параграф 37 (3) од Уредбата со законска сила за меѓународното приватно право на Унгарија: “За формалните услови за полноважност на склучувањето на бракот меродавно е правото кое важи во местото и во времето на склучување на бракот”; член 132 од Граѓанскиот законик на Парагвај: “За брачната способност, формата и полноважноста на склучувањето на бракот меродавно е правото на местото на неговото склучување”; член 19 (1) од Законот за регулирање на односите од меѓународното приватно право: “За формата на склучување на брак меродавно е правото на државата на чија територија бракот се склучува”.

⁶ Член 25 од Законот за матичната евиденција (Службен весник на Р. Македонија бр.8/95 од 15.02.1995 год.).

⁷ Член 26 став 1 т.2 и став 2 од Законот за матичната евиденција (Службен весник на Р. Македонија бр.8/95 од 15.02.1995 год.).

кои во поглед на формата се полноважни во земјата на склучување, без оглед што во Република Северна Македонија такви бракови не би можеле да се склучат.

Меѓутоа, постојат случаи кога определени бракови, како што се полигамните или истополовите бракови, коишто се во спротивност со јавниот поредок на Република Северна Македонија, не би можеле да бидат признаени во нашата земја и не може да им биде дадена доказна сила, односно да се изедначат со браковите склучени во нашата држава согласно условите за склучување на брак предвидени во Законот за семејството.⁸

2.1.2 *Lex loci celebrationis* како факултативно правило за признавање на странските бракови

Во прилог на *favor matrimonii* и *favor validatis*, некои држави предвидуваат и дополнителни, алтернативни правила во поглед на признавањето на странските бракови.

Таквите правила се однесуваат на браковите на странски државјани кои се склучени во странска форма, а треба да се признаат во домашната држава, како и на браковите на домашните државјани кои се склучени во странство. Алтернативното правило е предвидено во корист на правото на државјанство (или домицил) на брачните партнери. Суштината на решението е во тоа да овозможи признавање на странскиот брак, доколку тој е полноважен во поглед на формата според правото на местото на склучување, или според правото на државјанството (или домицилот) на едниот или двајцата брачни партнери.

Оварешението прифатил на пример, италијанското право, кое за формалната полноважност предвидува примена на правото на местото на склучување или на правото на државјанство на едниот од идните брачни партнери или правото на местото на заедничкото живеалиште во времето на склучување на бракот. Во случаите ако не може да се утврди последното живеалиште, запишувањето ќе се изврши во матичната книга што се води за местото во кое се родени лицата, односно ако тие не се родени во Република Македонија, запишувањето ќе се изврши во матичната книга на град Скопје.⁹

Во оваа група на решенија спаѓаат и законите на Грција¹⁰, Кувајт¹¹, Јордан¹² и Квебек.¹³

8 Член 15 до член 22 од Законот за семејството, пречистен текст: https://www.mtsp.gov.mk/wbstorage/files/zakon_semejstvo_osnoven.pdf

9 Член 2 од Законот бр. 1250, од 5 април 1982 година за “воведување на граѓански брак”, стапил на сила на 19 јуни 1982 година, предвидува меродавност на *lex nationalis* на едниот од идните брачни партнери или правото на местото на склучување на бракот.

10 Член 13 од Граѓанскиот законик на Грција како општо правило предвидува меродавност на националното право на едниот од идните брачни партнери или правото на местото на склучување на бракот во поглед на формата.

11 Членот 37 од Законот за регулирање на правните односи со странски елемент на Кувајт, гласи: “На формалните услови за склучување на брак, како што се службената заверка и религиозната свеченост, се применува правото на местото во кое бракот е склучен или националното право на секој од брачните другари. Одредбите од националното право на секој од брачните другари мораат да се земат во предвид во однос на огласувањето или објавувањето на склучувањето на бракот. Доколку ова огласување или објавување не е сторено, поради тоа сепак не доаѓа до ништовност на склучениот брак, освен во државите чие право е повредено”.

12 Членот 13 од Граѓанскиот законик на Јордан (1976) предвидува: “2) Во поглед на условите кои се однесуваат на формата, бракот помеѓу странци или помеѓу странски и јордански државјанин ќе се смета за полноважен доколку е склучен во согласност со правото на државата на склучување или доколку биле почитувани формалните услови предвидени со правото на секој од брачните другари”.

13 Членот 3088 став 2 од Граѓанскиот законик на Квебек (1991), гласи: “Во поглед на условите на формата за бракот, меродавно е правото на местото на неговото склучување или правото на живеалиштето или националното право на едниот од брачните другари”.

2.2. Посебни колизионни решенија за признавање на странските бракови

Признавањето на странските бракови може да биде уредено и со посебни колизионни решенија, нагласувајќи го со тоа нивното посебно значење за домашното законодавство.

Еден вид такви решенија се содржани во Законот за меѓународно приватно право на Австрија, кој во членот 16 го определува меродавното право за формата на бракот во рамките на државата и во странство. За вториот случај предвидува дека формата на склучување на бракот во странство се проценува според персоналното право на секој од идните сопружници, но за оцена на формалната полноважност ќе биде доволно и почитувањето на формата предвидена во местото на склучување на бракот.¹⁴

Полска во своето колизионно право за признавање на странските бракови ја прифаќа формалната полноважност ако е во согласност со националното право.¹⁵

Содржински иста одредба има и Законот за определени семејноправни односи од меѓународна природа на Финска (1929).¹⁶

Вториот вид на посебни колизионни решенија во поглед на признавањето на браковите склучени во странство, се оние кои покрај општото правило *lex loci celebrationis*, предвидуваат исклучоци, кои се однесуваат на браковите на државјаните на државата на форумот. Тука спаѓа, на пример, чешкиот Закон за меѓународно приватно и процесно право, кој во одредбата од членот 20 за полноважност на "венчавката на секој чехословачки државјанин бара" почитување на граѓанската форма.

Португалија во членот 51 од Граѓанскиот законик (1967), всушност им ја ускратува можноста на своите државјани да склучуваат странски бракови, односно ќе им ускрати признавање, без оглед дали станува збор за брак помеѓу португалски државјани или за брак помеѓу португалски државјанин и странски државјанин.¹⁷ За признавање на странските бракови на странците во Португалија се применува колизионата норма *lex loci celebrationis*.¹⁸

14 Види Živković M, Меѓународно приватно право, Националне кодификације, Прва књига, Београд 1996, стр. 21.

15 Член 15 став 2 од Законот за меѓународно приватно право (1965) предвидува: "Кога бракот е склучен надвор од Полска, доволно е ако е почитувана формата која ја бараат националните права на брачните другари".

16 Ставот 1 од параграф 7 гласи: "Бракот кој фински државјанин или странец го склучиле во странска држава пред нејзините органи и во согласност со таму важечкото право, во Финска се смета за полноважно склучен во поглед на формата"; став 3: "Доколку при склучувањето на брак во странска држава, помеѓу државјани на некоја друга држава, се почитувани одредбите кои во поглед на формата ги предвидува националното право, тогаш бракот и во Финска ќе се смета за полноважен".

17 Член 50 од Граѓанскиот законик: "За формата на бракот меродавно е правото на државата во која тој се склучува, со резерва на одредбата од следниот член"; член 51: "2) Бракот во странство помеѓу Португалци и помеѓу Португалец и странец може да биде склучен пред дипломатски или конзуларни службеници на португалската држава или пред свештеник од католичка вероисповест; во сите случаи, на склучувањето на брак мора да претходи постапка на објавување, освен ако со членото 1599 не е предвидено ослободување од тоа; став 3) Бракот во странство помеѓу португалски државјани или португалски државјанин и странец во согласност со канонското право право се смета за католички брак, без оглед на законската форма на склучување на брак според правото на местото и како основа за негово запишување служи уписот во парохискиот регистар".

18 Извор: Bordaš B., цит.д., стр.61-62.

ЗАКЛУЧНИ КОНСТАТАЦИИ

Бракот е институција која е под посебна заштита на државата и затоа државата пропишува услови, материјални и формални, кои имаат за цел да ги елиминираат оние бракови кои не одговараат на сфаќањата на конкретната заедница.

Во однос на признавањето на браковите склучени во странство, во споредбеното право право широко е прифатено правилото *lex loci celebrationis* и тоа важи како основно правило и за признавање на браковите склучени во странство. Доколку доследно се спроведува ова правило, тогаш треба да бидат признаени сите бракови кои во поглед на формата се полноважни во земјата на склучување. Меѓутоа, постојат случаи кога определени бракови, како што се полигамните или истополовите бракови, коишто се во спротивност со јавниот поредок на Република Северна Македонија.

Тие не би можеле да бидат признаени во нашата земја и не можат да се изедначат со браковите склучени во нашата држава согласно условите за склучување на брак предвидени во Законот за семејството.